

SJEĆANJE NA ILEGALNI RAD U BANJOJ LUCI

Rodjena sam 5. januara 1925. g. u Banjoj Luci. Otac Radomir bio je kovač iz Uvca kod Priboja, a majka Milka rodjena Milić je porijeklom Crnogorka. Doselili su se u Banju Luku 1920. godine.

Bilo nas je osmoro djece, a ja sam najstarija. Iza mene rodili su se još: Slavko (rodjen 1922.g.), Milan(1925), Spasenija (1927), Radmila (1929), Savo (1931), Jelisaveta (1936) i najmladji Nikola-Kolja (1941).

Rođitelji su se često seljakali po Banjoj Luci. Ja sam rodjena u Martićevoj ulici, zatim smo stanovali preko Vrba-
sa, pa onda na Laušu, dok na kraju nije završena naša kuća (1931) u Bojića hanu. Otac je bio solunski borac pa je dobio plac za pravljenje kuće u Bojića hanu. Kuća je sagrađjena u današnjoj ulici Frane Supila.

U školu sam pošla 1927. godine . Završila sam dva razreda gimnazije, a u trećem sam napustila školu. Krivac za to je moj razredni starješina profesorica srpskohrvatskog jezika Desanka Tašić udata Ojster. Bila je veliki srbofil. Suprug joj je bio Slovenac, a pričalo se po školi da je ona odredila u kojoj crkvi će se vjenčati. Naime, učenici starijih razreda pričali su ovaj vic. Kad je kočijaš koji je vozio mladence u fijakeru na vjenčanje upitao u koju crkvu, mlada je rekla, u pravoslavnu.

Tada su se školske zadaće pisale jedna latinicom, a dru-
ga ćirilicom. Međutim nije bilo određeno kojim pismom treba da se zapisuju stvari u sveske, koje se čuju na času. Ja sam pisala stalno latinicom. Vidjevši to profesorica Tašić me upi-
ta la koje sam vjere. Ja sam odgovorila: "Nikakve!" Zbog toga

sam dobila ukor.

Moj otac je bio veoma strog i nije mogao da shvati da žensko dijete može dobiti ukor. Zbog toga me izvukao iz škole.

Upisala sam se u večernju gimnaziju, koja se poлагala privatno (profesori nisu bili iz Banje Luke). Mislila sam da ću uspjeti da položim razred i da ću stići svoje vršnjake. Medjutim, iznenada sam se pred kraj školske godine razboljela tako da nisam uspjela položiti razred.

Zatim sam, 1935.g. pošla na grafički zanat, koji sam učila u štampariji braće Jakšić. Braća Jakšić imali su u Gospodskoj ulici knjižaru i štampariju.

Prvi put tada susrećem se sa sindikatima. Sindikat grafičkih radnika bio je odvojen od ostalih sindikata i bio je najjači. Inače, grafičari su bili veoma cijenjeni, imali su najveće plate i bolje uslove rada od ostalih radnika. Na grafički zanat, po pravilu, mogli su se upisati samo oni koji su završili malú maturu. Da bi se vidjelo koliko je bio jak sindikat grafičara navođem slijedeći primjer: Prilikom jednog sukoba sa vlasnicima otpušteni su s posla Boško Kuruzović, Stanić i Kovač (ne sjećam se imena ove dvojice). Kad su prestali raditi dobijali su pomoć sindikata grafičkih radnika.

Nakon otprilike pola godine rada, otpustio je i mene Jakšić. Tada se plata dobijala svake subote. Jedne subote sam u koverti sa platom našla papirić na kom je pisalo da više ne dolazim na posao. Nije bilo nikakvog otkaznog roka.

Poslije izvjesnog vremena zaposlila sam se u štampariji Milana Uzelca. Mislim da je to bilo početkom 1937.g. Ustvare, on je tad imao samo knjigoveznicu, u kojoj sam i počela da radim, a štamparija je bila tek u formiranju.

Kod Milana Uzelca bio je tad i njegov brat Slobodan. Već tada bio je napredan omladinac i zvali su ga "crveni". Sa bratom se nije slagao. Pričao je nama, mladim radnicima, o odnosima izmedju radnika i poslodavaca, o protivvrjeđnostima društva u kome živimo i tsl. Kasnije je aktivno učestvovao u NOR-u i nosilac je "Partizanske spomenice 1941.g."

Milan Uzelac je bio veliki ženskaroš. Svi smo znali da održava vezu sa jednom radnicom u knjižari. Jednoga dana

Arhiv Doc. krajinе B. Luka

ABK 209-MG - V / 154

kada je bila gotova mašina "Fligl", reče mi gazda da ostanem da radim prekovremeno. Istovremeno je majstoru koji je radio na montiranju mašine rekao da on nije potreban. Majstor (ne sjećam mu se imena) očinski me je upozorio da tu nešto nije u redu, a znajući za loš glas Milana Uzelca, odlučila sam da po završetku redovnog posla odem kući. Naravno, bila sam odmah nakon toga otpuštena.

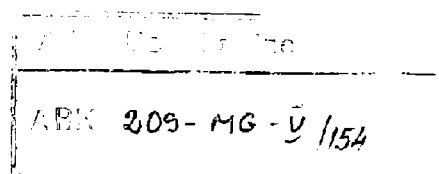
Prijavim se zatim na berzu rada, da bi dobila pomoć (60 dinara), koju sam imala pravo dok ne dobijem novi posao. Na moje veliko iznenađenje, saopšteno mi je da uopšte nisam prijavljena da radim u štampariji Milana Uzelca, te da nemam pravo na novčanu pomoć. Kako mi je čitavo vrijeme dok sam radila kod njega, Uzelac odbijao od plate jedan dio za socijalno osiguranje, ja odlučim da ga tužim i on je morao platiti kaznu.

Ne sjećam se tačno koliko sam vremena provela na birou, ali negdje sredinom 1938.g. počela sam raditi u Fabrici duvana. Radila sam na pakovanju cigareta. Bio je to jedan od najlakših poslova u Fabrici, ali je za mene bilo veoma naporno provesti čitav radni dan pakujući duvan. Imala sam tada svega 17 godina. Radnici u Fabrici duvana bili su tada učlanjeni u dva različita sindikata. Režimski JUGORAS i napredni URS. Svi mladi radnici, po naredbi direktora Fabrike (ne sjećam se ko je tada bio direktor) morali su biti učlanjeni u JUGORAS. Tako sam i ja bila član režimskog sindikata.

Međutim, to nam nije smetalo da stupimo u kontakte sa naprednim radnicima u Fabrici. Upoznala sam Kasima Hodžića, Mirona Mandrovića, Katu Filipović i druge. Oni su bili članovi URS-a.

Već sam rekla da mi posao u Fabrici duvana nije odgovarao i tražila sam novo zaposlenje. Otac mi se poznavao sa Vasom Butozanom, koji je radio u Higijenskom zavodu. Preko njega trebala sam da dobijem posao u laboratoriji Higijenskog zavoda. Taj posao me interesovao. Krajem 1938.g. zaposlila sam se u Higijenskom zavodu, ali ne u laboratoriji, već u kupatilu.

Pošto je u gradu malo ljudi imalo kupatilo u svojim kućama, to je u Higijenskom zavodu postojalo javno kupatilo gdje su dolazili građani na kupanje. Takođe su dolazili či-

tave škole redovno na kupanje. Ja sam naplaćivala karte. Nisam bila zadovoljna poslom, ali sam ga prihvatila, jer je postojala mogućnost da ću preći u laboratoriju. To je trebao da sredi Vaso Butozan sa šefom laboratorije dr. Fridom. Međutim do toga nije nikada došlo.

U Higijenskom zavodu bila je čistačica Ljubica Filipović (sestra Kate Filipović sa kojom nije imala ništa zajedničko). Ona je reflektovala na moje mjesto i zbog toga me tuži jednog dana direktoru, rekavši da ja neke osobe puštam da se kupaju, a da im ne naplatim. To je bilo tačno. Uglavnom su to bili moji stari školski drugovi iz gimnazije, sa kojima sam se družila i poslije prestanka školovanja.

Poslije ove tužbe na razgovor me pozvao sekretar Higijenskog zavoda Zelen i pitao da li je to tačno da nekima ne naplaćujem kupanje. Ja sam rekla da nije tačno. Onda me on uputio direktoru. Direktor je bio Gagro Vujičić, veoma strog čovjek, strah i trepet u čitavom Zavodu. On mi je saopštio da Ljubicu prebacuje u kupatilo, a da ću ja raditi kao čistačica mjesto Ljubice. Bio je to veoma težak posao, ali sam ga morala prihvatiti, pošto drugog nisam imala. Kod kuće o tome nisam ništa govorila. Počela sam da tražim drugi posao, jer se vidjelo da stvari u Higijenskom zavodu ne idu onako kao što sam mislila i da nikada neću doći do laboratorije.

Postojala je mogućnost da dobijem posao u štampariji Jovića, te sam počela zabušavati na poslu. Jednog dana, mislim da je to bilo u martu 1939.g., naišao je direktor Vujičić i primjetio da curi voda u WC. Pitao me zašto to nisam popravila, a ja sam rekla da to nije moj posao, već da je to kriv ekonom (ekonom je bio neki Lukić porijeklom Srbijanac). Onda je direktor počeo da galami na mene, a ja na njega. U ljutini rekao je da sam komunista i da on zna s kim se sastajem. Odgovorila sam: "Nisam još komunista, ali želim da postanem", zatim sam skinula mantil i otišla kući. Tako je prestao moj radni odnos u Higijenskom zavodu.

Kada je direktor Vujičić nekada zna s kim se sastajem, on je mislio na grupu naprednih ljudi koja je radila u apoteci i sterilizaciji Higijenskog zavoda.

Arhiv Boc. krajine B. Luha

ABK 209-MG-V/154

Apoteka, sterilizacija i kupatilo nalazili su se u podrumu Higijenskog zavoda. Dok sam radila u kupatilu stalno sam bila u kontaktu sa radnicima iz apoteke i sterilizacije. Tu su radili neka Ivanka (ne sjećamse prezimena), Naerlović (ne znam mu ime, ali znam da je bio Crnogorac), Fina Katić, Boro Majkić i njegova buduća žena Olga. Svi su oni bili napredni i stariji od mene. Često smo diskutovali o raznim socijalnim problemima.

Poslije odlaska iz Higijenskog zavoda zaposlila sam se odmah u štampariji Jovića. Kod Jovića je odavno radila Margita Hazoš sa kojom sam se od prije znala, a sada sam učvrstila to poznanstvo. Radila sam kod Jovića godinu i pol dana i to kao slagačica. Pred kraj 1940.g. iznenada je došlo do pomanjkanja posla, pa se pojavio višak radne snage. Tako sam bila otpuštena.

Kod Jovića su sa mnom radili: Stojanka Stanić udata kasnije za Stipu Bičevića, koji je bio ustaški nastrojenz još prije rata i sa kojim je nakon završetka rata pobjegla ili u Ameriku ili u Austriju, zatim Marija Rapo (poginula kao partizanka 1944.g. kod Travnika), Mićo Radaković (poginuo u partizanima, nosilac partizanske spomenice 1941.g.), Zdravko Jović, Ivica Kurtović, neki Teofik (ne sjećam se prezimena, ali znam da je bio blagajnik sindikata) i drugi.

2. septembar 1975.g.

Banja Luka

(Zora Mičević)

